

150

ГОДИНИ

НА

ФОТОГРАФИЈАТА

На 7 јануари 1839 година Луис Дагер, сликар на панорами и сценски паноа, и го претставил на Француската академија на науки својот пронајдок „дагеротипија“ — процес за добивање на трајна слика на некој предмет на подлога која е осетлива на светлина. Истиот месец, на 25 јануари 1839 год. Кралскиот институт на Велика Британија, Вилијам Хенри Фокс Талбот ја презентирал својата негатив-позитив постапка. Во 1839 год. за овие откритија Хершел употребува име што и денес го користиме — фотографија.

Оттогаш таа го почнува својот поход на одбележување на се она што има било какво значење. Нејзе ја сретнуваме во сите области што се поврзани на било кој начин со информацијата, некои нејзини гранки како инфрацрвената фотографија, ултравиолетовата, рентгенската, микроскопската, спектрографијата се елементи без кои современата наука не може да се замисли. Специфичностите во исчистувањето на визуелните информации на подлога осетлива на светлост на нејзиниот медиум и дадоа една нова, чудесна димензија. Отсекогаш сметана како реална слика на она што го одбележува, таа не опкружува со најразлични информации во чија реалност не се сомневаме и кои ги прифаќаме како сопствени, макар што сме свесни за неидентичноста на фотографскиот процес со нашите сопствени перцептивни способности. Влегувајќи во процесот на создавањето слика, во нејзиниот случај како момент отргнат од текот на времето, таа по инерција навлегува во нашите потреби за создавање на претстави. Или, ако во овој случај би ми било дозволено, да го парафразирам Филип Хелсман, секоја фотографија на еден предмет е несомнено вистинита, но секоја слика не дава подеднакво вистинска претстава за него.

Сметам дека еден вака важен дел на нашата култура, своите корени ги влече многу подлабоко од овие 150 години од нејзиното озваничување по чиј повод им оддаваме чест на сите нејзини пионери кои овозможиле таа да биде откриена а потоа прилагодена за најмасовна употреба.

Уште во антиката било познато дека светлосните зраци што минуваат низ мал отвор можат да проектираат слика. Првиот опис на камера обскура во 11 век го дава Ал Хазен за таа во натамошната разработка со ставање на леќи пред нејзиниот отвор (Кардан во 1551 год.) од големина на соба се намали на релативно мала манипулативна кутија.

Идејата на камера обскура е сведување на природата на дводимензионална слика која потоа може многу полесно да се манипулира, проучува и согледува, односно по пат на пропуштање на светлосните зраци низ еден мал отвор да се добие една артифициелна, дводимензионална визуелна информација. Самиот Фокс Талбот забележува дека идејата за фотографија му дошла во моментот на размислување „за неповторливата убавина на сликата што ја слика природата и која стаклената леќа на камерата обскура ја проектира на хартијата“. Овој метод на сведување на материјалниот свет на слика, која веќе сама по себе влегува во нови јазички игри на исчитување, спаѓа во темелите на структурата на фотографијата.

Хемискиот принцип на фиксирањето на оваа информација во нејзиниот случај е нејзин атрибут но ние и понатаму ги нарекуваме фотографии или ги примаме како такви и оние слики кои се отпечатени или се забележани по електронски пат.

Покрај опсесивната идеја на камера обскура и останатите хемиски принципи биле главно познати.

Проблемот бил во тоа тие да се доведат во некаква врска.

Во 1604 год. Анџело Сала ја забележува карактеристиката на сребрените споеви кои потемнуваат под влијание на сончевата светлина.

Шулце, 1725 год. после почетните истражувања почнува на шише наполнето со сребрен нитрат да става шаблони од хартија кои потоа ги изложува на дејство на сончевата светлина. По нивното симнување на шишето останувала нивната трага. На оние места каде што шаблоните не пропуштале светлина останала бела површина, додека околината изложена на светлина била потемнета. Но, белите сенки на шаблоните не биле трајни. Набрзо по отстранувањето на шаблоните, под влијание на околната светлина тие потемнувале и се изедначувале со околината.

Во почетокот на XIX век Томас Веџвуд експериментирал на сличен начин. На хартија или на кожа натопени во сребрен раствор ставал листови или крилја од инсекти од кои по изложувањето на светлина добивал негатив, кој за жал не можел да го задржи поради продолжување на процесот на потемнувањето на среброто.

Нисефор Ниесп во 1822 год. ја изработува првата трајно фиксирана слика — фотографија, но без употреба на сребро.

Во барањето начин за префрлување на бакррезот на литографски камен, Ниесп експериментирал со еден посебен вид асвалт кој растворен во лавандино масло ја имал способноста да се стврдува на оние места каде што бил изложен на светлина.

После извесен број експерименти во кои тој изработува копии на цртежи чија постапка тој ја нарекол хелиограура, Ниесп доаѓа на идеја плочата премачкана со асвалт да ја стави во камера обскура, и во принцип, да ја оствари идејата за фотографија. Првата фотографија, експонирана цел ден, за мотив го има она што на Ниесп му било најблиску-поглед на неговиот прозорец. За да го подобри квалитетот на сликата тој понатаму работел на скратување на експонирањето — првеејќи при тоа и некои нози соединенија врз база на сребро, но без поголем успех. После неколку контакти 1829 година Ниесп влегува во партнерство со Луис Дагер и взаемно се информираат за своите истражувања. По смртта на Ниесп 1833 година, Дагер продолжува да работи сам и 1839 година го објавува својот пронајдок.

Материјалот што го користел Дагер бил сребрен јодид нанесен на посребрена бакарна плоча. После нејзиното експонирање на светлост настанувала латентна слика која тој ја изложувал на дејство на живина параа при што доаѓало до појавување на слика. За да го спречи натамошниот процес на среброто изложено на светлост Дагер употребувал раствор од натриумов триосулфат. Конечниот резултат — Дагеротипијата можела да се види под одреден агол на рефлектирањето на светлината и се карактеризирала со исклучително светли бели површини, богата тонска скала и јаки зацрнувања во темниот дел од фотографијата. Гледано од денешен аспект оваа една исклучителна техника чии карактеристики современата фотографија, во разни варијанти и од разни причини се обидува да ги обнови.

Истиот месец 1839 година Фокс Талбот ја промовира својата позитив-негатив постапка која по сите свои обележја е многу поблиска до денешната фотографија. Во почеток тој експериментирал со изработување на разни силуети од предмети кои ги положувал на хартија (претходно натопена во раствор од сол и вода а потоа со раствор од сребрен нитрат) и потоа ги изложувал на светлост. Добиената слика-негатив, ја фиксирал, односно го спречувал понатамошното темнеење на сребрениот нитрат со раствор од натриумов триосулфат. Следниот чекор бил од вака добиениот негатив, при што негативот сега е замена за предметот, да се изработи позитив копија верна по својот изглед на оригиналот. Овој метод тој потоа го применил ставајќи го во камера обскура. Врз овој принцип 1844 година Талбот ја промовира својата нова постапка — кало-

типијата која се повеќе ја усовршува скратувајќи го при тоа времето на експонирањето (Важно, бидејќи е добиена можност да се изработуваат и портрети), но со една генерална слабост, структурата на хартијата со конечната позитив-копија оставала свои траги што на фотографијата и давале извесна матна структура.

Овој проблем го одстранува Ниесп де Сент Виктор во 1847 година успевајќи сребрениот нитрат со спој од белковина да го нанесе на стакло чија структура не влијае на позитив-копијата.

Роберт Бингам, 1850 година предлага колодиумот да се примени како фотографски слој кој ќе го поврзе сребрениот нитрат со стаклото. Бидејќи колодиумот ја губи осетливоста кога ќе се исуши, снимањето морало да се изврши веднаш по нанесувањето на емулзијата (постапка позната како „мокра плоча“), но трката на фотографите по свежи јајца со тоа била завршена.

Џорџ Истман 1888 година го прикажува својот фото апарат со сега веќе легендарно име „Кодак“ во кој успева да обедини и комерцијализира разни обиди за, дотогаш тешката и незгодна за транспорт, камера за фотографирање. Новоста се состоела во тоа што успеал да пронајде машина за масовно произведување на филмови во ролна (предходно веќе позната идеја во која тој пронашол сопствена варијанта на желатински спој на сребрен бромид) и неа да ја комбинира со апарат кој бил едноставен за ракување, лесен и евтин.

Со ова воглавно се заокружуваат главните концепциски текови на фотографијата. Нејзиниот натамошен технолошки развој ќе оди во насока на усовршување на сите нејзини делови.

Во јужнословенските земји фотографијата се појавува прилично рано. Веќе 1840 год. во Загреб делува фотографот Новаковиќ, а српскиот сликар Анастас Јовановиќ во 1841 год. го снима Кнез Михајло. Во Словенија свештеникот Јанез Пухар во 1840 год. изработува дагеротипии, а од 1842 воведува сопствена постапка за фотографирање на стакло чие откривање го одолговлекува претпуштајќи му ја така славата на веќе споменатиот Ниесп Де Сен Виктор. Во Македонија, во почетокот на втората половина на деветнаесетиот век Хаџи Коста Крстев се потпишува како „зуграф и фотограф“.

Лазо Плавеvски

Целиот свет оваа година слави 150 години од раѓањето на фотографијата (7 јануари 1839) и може да се рече — како што времето се повеќе одминува таа изгледа се подобро и има се повеќе приврзаници.

Домот на младите „25 Мај“, со своите скромни можности, се вклучува во ова единствено славење и се надева дека ќе го сврти вниманието, и ќе покаже, со разновидни изложби на фотографии, дека и во нашата средина постоеле и постојат личности кои со својата верба во творечките можности на фотографијата се покажале нејзини достојни содружари.

**Дом на младите „25 Мај“ — Скопје
Сектор за уметничка програма
Ликовна програма**

Уредник Зорица Лојпур — Богдановска